

Kroniek Sint Agatha

Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven | Klooster Sint Agatha

Ten Geleide

De eerste Kroniek van 2018 is een voorjaarsnummer geworden, met veel informatie over het buitenleven van een klooster.

SNOEITIJD

Het meest bekende en bezochte onderdeel van Klooster Sint Agatha is de tuin. Rondom de gebouwen ligt een terrein van ca. 3 ha, dat eeuwenlang is gebruikt als 'buitenplaats' van de bewoners. De moestuin, visvijvers, kippenhokken, bijenkorven, fruitbomen en het boerenbedrijf droegen bij aan het levensonderhoud van de kloostergemeenschap. Sportvelden, wandelpaden en de teelt van sierbloemen dienden ter ontspanning. In de 'semper virens', het altijd groene deel in de tuin, baden de paters het dagelijkse brevier. Veel van de historische inrichting van de tuin is bewaard gebleven en zo'n 15.000 wandelaars genieten daar jaarlijks van, vooral in het groeiseizoen.

Dat wil niet zeggen dat er 's winters niets te doen is. Die periode kan worden gebruikt om te snoeien, op te ruimen, te verplanten enz. De afgelopen maanden is er in de kloostertuin hard gewerkt. Vorig najaar signaleerden medewerkers van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en van de Nederlandse Tuinenstichting een onderhoudsachterstand. Stichting Sint Aegten ging op zoek naar de benodigde deskundigheid voor

een hersteltraject en in november trad hovenier Hans Ebben toe tot het bestuur. De familie Ebben beheert een grote boomkwekerij in Cuijk en omgeving en was al in de 19e eeuw bij de kloostertuin betrokken. In een aantal 'rondjes tuin' werd vastgelegd wat er allereerst zou moeten gebeuren om de tuin weer op orde te krijgen. Dit kan worden samengevat met: snoeien, zagen en opruimen. Bomen en struiken stonden elkaar in de weg en maakten elkaar het leven onmogelijk.

Van verschillende kanten kwam er hulp om met het opruimen een goede start te maken. Vrijwilligers van IVN Cuijk organiseerden een snoeidag en een aantal van hen bleek bereid om vaker te komen helpen. Op initiatief van IVN werd met zwaar materieel een van de voormalige visvijvers schoongemaakt. Kruisheer Edgard Claes nam het onderhoud van de zandpaden op zich. De Nederlandse Tuinenstichting droeg de kloostertuin voor bij het programma Binnenstebuiten en op 18 januari jl. maakten Edgard Claes en Lambert Bardoel hun TV-debuut. Deze activiteiten brachten de situatie van de kloostertuin onder de aandacht in

de wijde omgeving en maar liefst 15 mensen meldden zich om als tuin vrijwilliger te komen helpen. Met zoveel handen, de kennis en ervaring van Hans Ebben en de coördinatie door Anton Hurkens moet het goed komen.

Op veel plaatsen in de tuin zijn het licht en het uitzicht inmiddels teruggekeerd. De prior-provinciaal van de Kruisheren heeft al geroepen dat hij vanuit zijn raam bijna het naburige dorp Haps kan zien liggen. De komende weken zullen medewerkers van IBN Groen nog wat werkzaamheden met graafmachines verrichten. De overige opruimacties die nog nodig zijn, worden doorgeschoven tot komend najaar. Het groeiseizoen vraagt om zijn eigen vormen van onderhoud: wieden, schoffelen en maaien.

Intussen maken we een begin met nadenken over herplanting. Daarbij mogen we gebruik maken van de kennis over kloostertuinen die de laatste decennia is verzameld door de Stichting Kloostertuinen. Medewerkers van deze stichting bezochten alle kloostertuinen in Nederland en beschreven daarvan de geschiedenis en de typerende kenmerken. In februari kreeg het Erfgoedcentrum via mw. Tini Brugge het archiefje van de stichting met alle onderzoeksresultaten. Mw. Brugge heeft, evenals de andere deskundigen waarmee Stichting Sint Aegten in de afgelopen maanden contact had, toegezegd het hersteltraject van de tuin in Klooster Sint Agatha met adviezen te willen ondersteunen. Dat traject zal wat (groei)jaren in beslag gaan nemen, maar als het klooster in 2021 zijn 650-jarig bestaan viert, is de tuin hopelijk weer helemaal op orde. > M. Arendsen

UIT DE COLLECTIE

In de oude kloosterbibliotheek van Sint Agatha zijn vooral theologische, liturgische en (kerk)historische boeken aanwezig. Ze werden gebruikt voor gebed, studie en onderwijs. Elke kloosterbibliotheek bevat

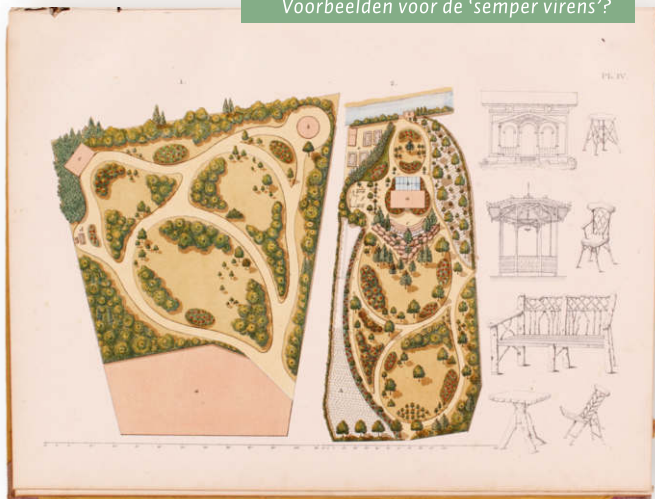
echter ook praktische boeken; ook allen die in en rond het klooster werk verrichtten, moesten met hun vragen in de bibliotheek terecht kunnen.

Zo kon de pater die verantwoordelijk was voor de wijnkelder, in de bibliotheek van Sint Agatha Den Volmaecten wyn-steker (Brugge 1794) raadplegen. Het boek bevat nuttige adviezen, bijvoorbeeld dat de beste wijnkelders in gewelfde diepe kelders liggen, met vensters en deuren op het noorden. Die kan men "somwylens des morgens of des avonds een weynig open setten, om de koude noordsche winden daer een weynig in te laten." Rond elk klooster liepen verder de nodige dieren rond: eventueel koeien, schapen en varkens, in elk geval pluimvee. Er werden bijen gehouden en het aanwezige, beduimelde werkje *Kanari-uitspanningen, of nieuwe verhandeling van de kanari-teelt* (Amsterdam 1762) doet vermoeden dat er ook volièrès zijn geweest. Het boekje geeft raad bij het kopen van een kanarie. Omzichtigheid is nodig om niet bedrogen te worden, om geen vrouwtje verkocht te krijgen in plaats van een mannetje of een vogel die de landziekte heeft waaraan hij spoedig zal sterven.

Ook de paters en broeders die verantwoordelijk waren voor de tuin van Klooster Sint Agatha konden in de bibliotheek terecht. Eind negentiende eeuw zijn door de toenmalige procurator Joannes de Vlam (1822-1906) enkele boeken aangeschaft voor de aanleg van tuinen, zoals het boek van H. Witte: *Tuinen, villa's en buitenplaatsen. Handleiding tot het ontwerpen, aanleggen en beplanten van kleinere en grotere tuinen, villa's, buitenplaatsen en mozaïekperken* (Leiden 1876). En ook een boek van G. van Laar: *Verzameling van tuinsieraden, bevattende 40 platen als modellen voor schetsen van plattegronden, met en zonder waterwerken, tot het aanleggen van tuinen en buitenplaatsen* (Gouda 1867). Daarnaast

Pomologia

zijn er flora's aanwezig, boeken voor goed beheer van de boomgaard, en handzame werkjes als *Den verstandigen hovenier* van Petrus Nylant (Amsterdam 1711) en *Maandelykse tuinoeffeningen, [...] zoo in de moes- vruchten bloemtuin, als in de stook- en broeikassen, en de kweekery* van Philip Miller (Haarlem 1767).

Topstukken uit de tuinboekencollectie zijn wel de drie delen *Pomologia*, *Fructologia* en *Dendrologia* (Leeuwarden 1758-1763), waarin Johann Knoop de 18e-eeuwse soorten appels, peren, andere vruchten en bomen beschrijft, steeds voorzien van gekleurde uitvouwbare afbeeldingen. In zijn *Pomologia* identificeert Knoop maar liefst 125 appel- en 92 perenrassen. Hij geeft van elk de naam, de vorm, de kleur en een typering van het vruchtvlees. Knoop was hovenier in dienst van de Friese stadhoudelijke familie. Na zijn ontslag in 1749 wegens drankzucht schreef hij boeken om in zijn levensonderhoud te voorzien. Dat waren deze drie delen, maar ook andere werken: over de moestuin, over zonnepijlers en over meetkunst. Zijn boek *Jongmans-onderwyser* is een samenvatting van de praktische resultaten van een aantal wetenschappen (rekenkunde, boekhouden, meetkunde, stereometrie, geografie) en is bestemd voor elke "Jongman van goede educatie". Alle boeken van Knoop zijn in Sint Agatha aanwezig. > Otto S. Lankhorst

HERBESTEMMING

In oktober 2017 kwamen vier mensen vanuit Stoutenburg naar Klooster Sint Agatha om er, als burens van het Erfgoedcentrum en de Kruisheren, een doorstart te realiseren van het Franciscaans Milieuproject. Zij kozen voor hun project de naam Het Groene Kloosterhuis. Een nadere uitwerking van de plannen voor gebouwen en tuin leidde helaas in korte tijd tot het in-

zicht dat deze inhoudelijk en financieel niet haalbaar waren. Dit is voor beide partijen een teleurstelling. Zij werken in goed overleg aan het beëindigen van de samenwerking. De vier bewoners - Pieta Reinsma, Rob Knipping, Marion Gieben en Marjan Bosch - zijn op zoek naar een nieuwe plek om hun idealen te kunnen vormgeven.

KWARTAALJOURNAAL

- ▶ Op 6 januari begon het jaar met een snoeidag in de kloostertuin, door vrijwilligers van IVN Cuijk en andere betrokkenen.
- ▶ Op 13 januari vertegenwoordigden vrijwilliger Jacques Arts en bestuurslid Lidy Verdegaal het Erfgoedcentrum tijdens de jaarlijkse VNB-ontmoetingsdag in Amersfoort.
- ▶ Op 14 januari vertelde directeur Marga Arendsen over de herbestemming van het klooster tijdens een dorpsvergadering.
- ▶ Op 18 januari ontving archivaris Chris Dols de paters Camillianen voor een kennismakingsbezoek. Op dezelfde dag nam de storm een deel van de daken mee.
- ▶ Op 19 januari woonde Marga Arendsen in Roermond de presentatie bij van het overzichtsboek *Kloosters in Limburg*, samengesteld door F. Hoebens.
- ▶ Op 24 januari bezochten bestuurslid Ad Leys en Marga Arendsen de Zusters van Julie Postel in Boxmeer.
- ▶ Op 25 januari en 15 maart namen Marga Arendsen en Anton Hurkens/Carli van den Berg deel aan bijeenkomsten over de toekomst van kloostergebouwen, georganiseerd door de provincie Noord-Brabant en de KNR

- ▶ Op 29 januari en 16 maart vergaderde de Werkgroep herbestemming.
- ▶ Op 30 januari arriveerde het archief van de Zusters van de Goede Herder in Sint Agatha.
- ▶ Op 8 februari werden aanvullingen gebracht op het archief van de Franciscanessen van Etten. Dezelfde dag vergaderden medewerkers van het Erfgoedcentrum over het beleidsplan voor de komende vijf jaren.
- ▶ Op 9 februari startte in het Erfgoedcentrum alweer de derde cursus icoonschilderen van Liesbeth Smulders.
- ▶ Op 14 februari ontvingen we bestuur van de Franciscanessen van Charitas.
- ▶ Op 15 februari was er overleg over de Middeleeuwse kloosterkaart tussen prof. Koen Goudriaan, bibliothecaris Otto S. Lankhorst, vrijwilliger Toon Smeenk en Marga Arendsen. Zij ontving dezelfde middag René Grotenhuis, vertegenwoordiger van VKMO, voor een kennismakingsgesprek.
- ▶ Op 19 februari vergaderden Witte Paters, Witte Zusters en medewerkers van het Erfgoedcentrum over de tentoonstelling van dit jaar. Vertegenwoordigers van Museum Vekemans uit Boxtel kwamen ideeën opdoen voor het tentoonstellen van kloosterkleding. Van de directeur ontvingen we een schilderij uit familiebezit in bruikleen, met daarop zijn oud-oom en Witte Pater Piet Vekemans.
- ▶ Op 22 februari brachten de Fraters Maristen hun archief naar het Erfgoedcentrum
- ▶ Op 23 februari was er een gesprek met Yvonne Claes van De Ree Archiefsystemen over het computerprogramma dat het Erfgoedcentrum gebruikt voor collectieregistratie.

Archief Zusters van de Goede Herder in depot geplaatst

- ▶ Op 26 februari haalde Marga Arendsen in Almen het archief op van de Stichting Kloostertuinen.
- ▶ Op 28 en 29 februari werd nieuwe vloerbedekking gelegd op de eerste verdieping van het Erfgoedcentrum.
- ▶ Donderdag 1 maart was de eerste werkdag van Gemma Razing als studiezaalmedewerkster van het Erfgoedcentrum.
- ▶ Op 8 maart bezochten de leden van het Overleg Priesterreligieuzen het Erfgoedcentrum voor een kennismaking en aansluitende vergadering
- ▶ Op 19 maart was de eerste werkdag van Susan Scherpenisse voor een archiefinventarisatie.
- ▶ Op 20 maart begon collega Gaby Heusschen aan haar zwangerschapsverlof.
- ▶ Op 21 maart was Marga Arendsen in Arnhem aanwezig bij een deel van het feest ter gelegenheid van 365 jaar Benedictinessen van het H. Sacrament.
- ▶ Op 27 maart woonde Marga Arendsen de opening bij van het toeristisch seizoen Land van Cuijk.
- ▶ In het eerste kwartaal van 2018 ontvingen we 48 onderzoekers in de studiezaal, 125 verzoeken om informatie per mail, en werden 35 bezoekers rondgeleid.
> G. Heusschen

Colofon

Deze kroniek wordt uitgegeven door de stichtingen
Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven en Sint Aegten
ISSN: 2210-5719

Redactie: M. Arendsen, G. Heusschen, O. Lankhorst

Adres: Kroniek Sint Agatha
Kloosterlaan 24, 5435 XD St. Agatha
Tel. 0485 - 31 10 07

E-mail: info@erfgoedkloosterleven.nl

Website: www.erfgoedkloosterleven.nl
www.kloostersintagatha.nl

Vormgeving: Vormweijis, Nijmegen

AGENDA KOMENDE PERIODE

Zie de bijgaande folder voor het programma bij de tentoonstelling. Op www.kloostersintagatha.nl vindt u ook de overige activiteiten.